

Asia Teoskynnys, rakennuspiirustukset

Hakija A

Annettu 28.9.1988

Tiivistelmä *A:n laatimat rakennuspiirustukset olivat tekijänoikeudellisesti suojattuja. Q Ky:n rakennuspiirustukset olivat A:n piirustusten kanssa siinä määrin samankaltaiset, ettei niitä voitu pitää uutena itsenäisenä teoksena. Kappaleen valmistaminen A:n laatimista piirustuksista olisi siten edellyttänyt tekijänoikeuden haltijan suostumusta.*

SELOSTUS ASIASTA

Arkkitehti A on 23 päivänä toukokuuta 1988 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa rakennuspiirustuksiin liittyvistä tekijänoikeudellisista kysymyksistä.

Lausuntopyynnöstä ilmenee, että A on suunnitellut Oy X Ab:n piiriedustajan Y Ky:n toimeksiannosta paritalohanketta B:lle ja C:lle. Useiden eri vaihtoehtotutkimusten jälkeen A oli päättänyt lausuntopyyntönsä liitteenä olevaan pohjapiirrosratkaisuun, josta Y Ky oli jättänyt tarjouksensa B:lle ja C:lle. Tarjousta ei kuitenkaan hyväksytty ja suunnittelutyö pysähtyi.

Myöhemmin A oli todennut, että hänen laatimiaan suunnitelmia on käytetty kyseisen rakennuskohteen jatkosuunnittelun pohjana. A hankki E:n rakennusvalvontavirastosta kopiot piirustuksista, joilla kyseiselle hankkeelle oli haettu ja saatu rakennuslupa. Luvan hakijana oli ollut Insinööri-toimisto Z, jonka yhtiömiehinä ovat muun muassa B:n vaimo D ja C.

A:n käsityksen mukaan B ja C, jotka koko suunnitteluvaiheen ajan toimivat omissa nimissään eivätkä insinööri-toimiston lukuun, ovat olleet yhteydessä Y Ky:n edustajiin vain saadakseen käyttöönsä heille yksilöllisesti laaditut, paljon normaalia tarjoustoimintaa tarkemmat luonnossuunnitelmat, joita he sitten ovat käyttäneet jatkosuunnittelun perustana. Y Ky:n edustaja oli ilmoittanut A:lle maininneensa B:lle ja C:lle, ettei heillä ole lupa käyttää saamiaan luonnossuunnitelmia muussa rakentamistoiminnassaan. B ja C eivät ole suorittaneet mitään korvausta A:n laatimista suunnitelmista.

A pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko lausuntopyynnön oheen liitettyjen piirustuskopioiden ja tapahtumista laaditun selvityksen perusteella todettavissa, että Q Ky:n laatimat suunnitelmat, joilla Insinööritoimisto Z on hakenut ja saanut rakennusluvan, ovat lähes täydellisesti samanlaiset kuin ne suunnitelmat, jotka A on Y Ky:n toimeksiannosta laatinut B:n ja C:n paritalohanketta varten.

A pyytää lisäksi tekijänoikeusneuvoston kannanottoa siitä, että jos kyseinen yhtäläisyys on todettavissa, mitä seuraamuksia tämä suunnitelmien luvaton ja korvaukseton käyttö voi aiheuttaa B:lle ja C:lle, Insinööritoimisto Z:lle sekä Q Ky:lle. Lisäksi A tiedustelee omia oikeuksiaan alkupe-
räisten suunnitelmien laatijana ja tekijänoikeuden haltijana.

Insinööritoimisto Z:n sekä B:n ja C:n vastaus

Ennen lausunnon antamista tekijänoikeusneuvosto on varannut Insinööritoimisto Z:lle sekä B:lle ja C:lle mahdollisuuden vastauksen antamiseen asiassa.

Insinööritoimisto Z:n vastauksessa todetaan, ettei toimisto ole millään tavalla osallistunut paritalo B–C:n suunnitteluun, vaan se on ainoastaan hakenut kohteelle rakennuslupaa tontin omistajana vuokralaisen, asunto-osakeyhtiö F:n pyynnöstä.

B:n ja C:n vastauksesta ilmenee, että B ja C olivat kääntyneet X Oy:n puoleen tarjouksen saamiseksi talon rakentamisesta. X Oy oli tarjonnut B:lle ja C:lle sitoumuksetonta ja ilmaista talon arkkitehtisuunnittelua tarjouslaskentaa varten. Suunnittelun pohjaksi B ja C olivat antaneet arkkitehdille mallistosta liitteenä olevan pohjapiirroksen. B:llä ja C:llä oli kuitenkin paljon omia toiveita, minkä vuoksi he eivät voineet käyttää valmistaloja sellaisenaan. He olivat muun muassa määritelleet itse talojen ulkonäön kerroskorkeuksineen, talojen sijoittelun tontille sekä ala- ja yläkerran tilat. Liitteen mukaisen, X Oy:n arkkitehdin ensimmäisen luonnoksen B ja C korjasivat itse paremmin toiveitaan vastaavaksi. Saatuaan tyydyttävän pohjan B ja C pyysivät X Oy:ltä tarjousta talosta vesikattovalmiuteen saatettuna. Lukuisista pyynnöistään huolimatta he eivät tarjousta saaneet ja siksi he pyysivät lopulta tarjousta XY Oy:ltä. XY Oy:n kanssa tehtyyn sopimukseen oli otettu ehto, jonka mukaan XY Oy ja X Oy sopivat keskenään X Oy:n luonnosten käytöstä.

B ja C olivat itse määrittäneet haluamansa talon varsin tarkkaan ja tehneet suurelta osin itse muutokset annettuun valmistalopohjaan. Tämän vuoksi B ja C katsovat, että tekijänoikeudet rakennuspiirustuksiin ovat syntyneet heille. X Oy:n arkkitehti oli edellä selostetun mukaisesti piirtänyt luonnoksen rakennusoikeusneliöihin sopivaksi. X Oy oli vakuuttanut tämän olevan B:lle ja C:lle täysin ilmaista, normaaliin myyntityöhön kuuluvaa palvelua.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Lainkohdassa mainitaan esimerkkeinä suojakohteista muun muassa rakennustaiteen tuote.

Jotta tuote saisi suojaa tekijänoikeuslain nojalla, sen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen eli sen on yllettävä niin sanottuun teostasoon. Tuotteen tulee ilmentää tekijänsä persoonallisuutta. Tekijänoikeuslaki ei anna vastausta teostason määrittämiseksi. Oikeuskirjallisuudessa sen sijaan on käsitelty teostasokysymystä. Eräänä määritelmänä suojan saamiseksi on esitetty, että tuotteen tulee olla sellainen, ettei kukaan toinen kuin mainittu tekijä olisi itsenäisesti päätenyt identtiseen ratkaisuun. Käytännössä on lähdetty myös siitä, että jos jokin tuote on kopioimisen arvoinen, se täyttää myös tekijänoikeudellisen suojan saamisen kriteerit.

Myös rakennusteoksen on yllettävä teostasoon saadakseen suojaa tekijänoikeuslain nojalla. Sama koskee myös rakennuspiirustuksia. Suojan ulkopuolelle jäävät siten yksinkertaiset, itsestään selvät ratkaisut.

Tekijänoikeus syntyy lähtökohtaisesti aina fyysiselle henkilölle tai useille henkilöille yhteisesti. Tekijänoikeuslain 27 §:n mukaan tekijänoikeus voidaan luovuttaa joko osittain tai kokonaan, myös esimerkiksi yhtiölle tai muulle juridiselle henkilölle. Oikeus siirtyy tavallisesti sopimuksella, jolta ei edellytetä määrämuaota.

Tekijänoikeus tuottaa tekijälleen lain 2 §:n mukaisen yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Yksinoikeus sisältää muun muassa oikeuden teoksen muuttamiseen tai toisen tekotavan käyttämiseen sen ilmentämiseksi. Rakennustaiteen tuotteesta voidaan valmistaa kappaleita esimerkiksi kopoimalla rakennuspiirustukset tai rakentamalla rakennus näiden piirustusten mukaan.

Jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaan riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Sillä, joka on muunnellut teosta, on tekijänoikeus teokseen muunnellussa muodossa. Edellytyksenä suojan saamiselle on tässäkin, että muuntelemalla aikaansaatu tuote on omaperäinen ja eroaa olennaisesti alkuperäisestä sekä muista olemassa olevista teoksista. Muuntelijan oikeus ei kuitenkaan rajoita alkuperäisen tekijän oikeutta teokseensa. Lainkohdassa tarkoitettu muuntelu ei siten vaadi alkuperäisen tekijänoikeudenhaltijan suostumusta, mutta muunnellun teoksen käyttäminen sen sijaan vaatii.

Tekijänoikeuslain 11 §:n nojalla saadaan julkistetusta teoksesta valmistaa kappaleita yksityistä käyttöä varten. Tämä säännös ei kuitenkaan koske rakennusteoksen valmistamista, kuten pykälässä nimenomaisesti lausutaan.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitetusta aineistosta käy ilmi, että A:n oli laatinut kyseistä paritalosuunnitelmaa varten useita eri vaihtoehtoja, joista lopulta oli päädytty liitteenä olevien piirustusten mukaiseen ratkaisuun. A:n laatimien piirustusten on katsottava olevan siinä määrin omaperäisiä, että kysymyksessä on tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen suojattu teos. Myös B ja C olivat suunnittelutyön kestäessä esittäneet A:n laatimiin piirustuksiin omia muutosehdotuksiaan, jotka usein kuuluvat suunnittelijan ja tilaajan väliseen mielipiteenvaihtoon, mutta joiden ei voida katsoa synnyttäneen uutta, itsenäistä teosta. Alkuperäiset suunnitelmat ja lopullisen suunnittelutyön on tehnyt A ja tekijänoikeus piirustuksiin on siten A:lla edellyttäen, ettei A:n ja X Oy:n tai Y Ky:n välillä mahdollisesti tehdystä sopimuksesta muuta johdu.

A:n suunnittelemat ja Q Ky:n laatimat rakennuspiirustukset ovat rakenteeltaan niin olennaisessa määrin samankaltaiset, ettei Q Ky:n laatimia piirustuksia voida pitää uutena, itsenäisenä teoksena.

Suojattua teosta vastoin tekijänoikeuslakia käyttävä on lain 57 §:n mukaan velvollinen suorittamaan käyttämisestä tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Lain esitöiden (HE 32/1984 vp) mukaan "käyttäjä on velvollinen suorittamaan tekijälle kohtuullisen hyvityksen, vaikka hän ei olisi tiennyt eikä hänen olisi pitänytkaan tietää teon lainvastaisuudesta. Kohtuullisen hyvityksen määrää arvioitaessa olisi laskennallisena lähtökohtana pidettävä tekijänoikeutta valvovien järjestöjen sopimien korvauserusteiden mukaista korvausta. Kohtuullinen hyvitys voidaan ymmärtää myös normaalikorvauksen ylittäväksi korvaukseksi. Korkein oikeus on eräässä tapauksessa tuominnut maksettavaksi kaksinkertaista normaalikorvausta vastaavan hyvityksen. Milloin sopimuksia korvauserusteista ei tietyllä alalla tai tiettyyn käyttöön nähden ole olemassa, hyvityksen vähimmäismääränä olisi pidettävä kohtuullista summaa, jolla tekijä todennäköisesti olisi antanut luvan teoksen käyttämiseen."

Tekijänoikeuslain 57 §:n 2 momentin mukaan on tahallisesti tai tuottamuksesta tapahtuvasta käyttämisestä hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, niin myös kärsimyksestä ja muusta haitasta. Lain esitöiden mukaan "täyden korvauksen tuomitseminen on yhdenmukaista voimassa olevan vahingonkorvausoikeutemme kanssa. Korvausta olisi suoritettava niin suuri määrä, että vahingonkärsijä korvauksen johdosta pääsisi samaan asemaan, jossa hän olisi, jollei vahingotapahtumaa lainkaan olisi sattunut." Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa mahdollisen hyvityksen tai korvauksen suuruuteen.

Tekijänoikeuslaissa on myös rangaistussäännöksiä, joiden nojalla voidaan tapauksesta riippuen tuomita sakko- tai vankeusrangaistus.

Yhteenveto

A:n laatimat rakennuspiirustukset ovat tekijänoikeudellisesti suojattu teos. A:lla on tekijänoikeus teokseensa eli yksinomainen oikeus määrätä teoksesta saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Q Ky:n rakennuspiirustukset ovat A:n piirustusten kanssa siinä määrin samankaltaiset, ettei niitä voida pitää uutena, itsenäisenä teoksena, vaan lähinnä A:n laatimien piirustusten kopiona. Kappaleen valmistaminen A:n laatimista rakennuspiirustuksista olisi siten edellyttänyt tekijänoikeuden haltijan suostumusta.

Tekijänoikeudellisesti suojattua teosta luvattomasti käyttävä on velvollinen suorittamaan käyttämisestä tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Jos käyttäminen on tapahtunut tahallisesti tai tuottamuksesta, on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä tai haitasta.